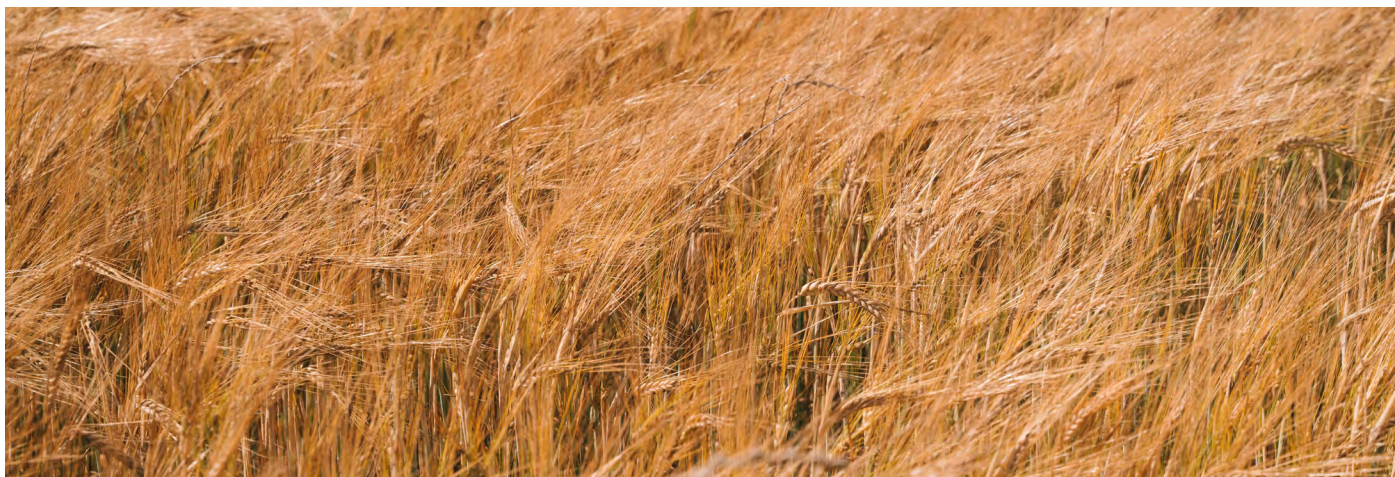

Samen impact vorm geven

Een kwalitatieve aanpak voor gebiedsprocessen

Het landelijk gebied is in beweging. Opgaven rondom natuur, klimaat, water en bodem vragen om aanpassingen van landinrichting, zeker rondom kwetsbare natuur. Provincies staan aan de lat om de achteruitgang van biodiversiteit in het landelijk gebied tegen te gaan, en daarmee te voldoen aan de Europese natuurdoelen en bijbehorende Nederlandse Omgevingswet. Doordat elk gebied zijn eigen karakter en andere opgaven kent, zijn de afgelopen jaren verschillende gebiedsprocessen gestart om de natuurdoelstellingen te vertalen naar specifieke maatregelen. Deze maatregelen betekenen niet alleen iets voor de bescherming van natuur, maar hebben ook effect op andere onderdelen van brede welvaart (zie kader), zoals werkgelegenheid, gezondheid en leefbaarheid. Het is daarom belangrijk om de opgaven in het landelijk gebied in samenhang te bekijken en aan te pakken.

Om de impact van gebiedsplannen op de levens en leefomgeving van bewoners in kaart te brengen, zijn provincies gestart met het uitvoeren van [Sociaaleconomische Impactanalyses](#) (SEIA's), voorheen een onderdeel van het – inmiddels geschrapte – Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Deze SEIA's zijn een methodiek om systematisch en kwantitatief de impact van veranderingen in een provincie of regio op de brede welvaart in beeld te brengen. Op een lager schaalniveau, binnen gebiedsprocessen, speelt de beleving van betrokkenen in het gebied een grotere rol. Voorgenomen maatregelen uit gebiedsplannen hebben immers vaak invloed op ondernemers, bewoners, grondeigenaren en terreinbeherende organisaties in het betreffende gebied. Zij weten het beste wat er speelt in een gebied, welke tegengestelde belangen schuren én kunnen in gezamenlijkheid tot ideeën voor de uitvoering komen. Om daarom ook zicht te krijgen op de beleefde impact van gebiedsplannen is een kwalitatieve verdieping op de kwantitatieve SEIA nodig.

Brede welvaart

Om de sociaaleconomische impact op te halen, wordt gekeken naar de effecten van voorgenomen maatregelen op de brede welvaart in het gebied. Het concept brede welvaart biedt een bril om op een meerdimensionale wijze naar economie en samenleving te kijken. Waar het (neo)klassieke welvaartsbegrip, met het BBP als maat, zich beperkt tot de mate waarin mensen in hun materiële behoeften kunnen voorzien, brengt brede welvaart ook de niet-materiële behoeften van mensen in beeld. Welvaart omvat immers meer dan inkomen en verdienvermogen, ook zaken als gezondheid, sociale contacten en de woonomgeving doen ertoe. Het gaat in essentie om de kwaliteit van leven van mensen. Die kwaliteit van leven wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van de sociale en fysieke leefomgeving¹.

3 CBS (2023). *Brede welvaart*. Centraal Bureau voor de Statistiek. [Link](#).

De SEIA voor gebiedsprocessen die in deze handreiking wordt toegelicht, biedt de mogelijkheid om de ervaringen in het gebied in kaart te brengen, afruilen en synergie scherp te krijgen en betrokkenheid te stimuleren. Deze plaatselijke betrokkenheid en inzichten zijn cruciaal om generieke maatregelen naar specifieke impact om te zetten en draagvlak te creëren. De methodiek nodigt uit om voorbij het individuele erf als collectief naar het gebied te kijken. De basis van deze SEIA voor gebiedsprocessen ligt dan ook in de gebiedsdialogen met betrokkenen binnen het gebied⁴. Deze gebiedsdialogen bieden hen de mogelijkheid om hun visie te geven op de toekomst van het gebied, in het licht van de voorgenomen maatregelen in het gebiedsproces. Hiermee worden de plaatselijke (natuur) maatregelen verrijkt met een bredere blik, waarin de ervaren sociale, economische en ecologische effecten elkaar treffen. Dit biedt gebiedsprocessen de mogelijkheid om integraal beslissingen te nemen en (mogelijk) bij te sturen op gedragen oplossingen.

Deze kwalitatieve aanpak voor gebiedsprocessen is eerder uitgevoerd in opdracht van de provincie Overijssel. In deze handreiking wordt de methodiek compact en concreet toegelicht, zodat deze kan worden gebruikt in toekomstige gebiedsprocessen. De brede benadering van de methodiek biedt echter ook de mogelijkheid voor inzet bij individuele gesprekken, of rondom andere thema's die een integrale blik benodigen, bijvoorbeeld rondom de energietransitie of inwonerscollectieven. In de bijgesloten wegwijzer worden de stappen bondig samengevat.

- Met een SEIA voor gebiedsprocessen wordt de verwachte impact van gebiedsplannen op de brede welvaart opgehaald bij betrokkenen in het gebied.
- Deze methodiek biedt de mogelijkheid voor betrokkenen om hun visie, aandachtspunten en oplossingen voor het gebied te delen.
- Brede welvaart biedt kaders waardoor het perspectief van het individu verschuift naar een collectieve blik op het gebied.
- De brede blik en opzet van de methodiek is ook inzetbaar voor kleinere groepen of individuele gesprekken, of rondom andere thema's zoals het opzetten van een dorpshuis of plaatsing van een zonnepark.

⁴ De methodiek Kwalitatieve SEIA voor gebiedsprocessen is gebaseerd op de Sociaaleconomische Effectanalyse integrale gebiedsaanpak (SEEA) van Wageningen Social & Economic Research (Reinhard et al., 2023) en bevat gesprekstoets ontwikkeld door de provincie Overijssel en Het PON & Telos.

1 Verwachte sociaaleconomische impact ophalen

De verwachte impact op brede welvaart wordt in kaart gebracht aan de hand van drie onderdelen: een gebiedsscan, gebiedsdialogen en synthese. Die worden hierna beschreven. Eerst worden de ontwikkelingen in het gebied opgehaald en geanalyseerd, waarna tijdens twee bijeenkomsten de verwachte impact wordt opgehaald met betrokkenen.

Stap 1: Gebiedsscan

Met de gebiedsscan wordt in beeld te gebracht welke opgaven en ontwikkelingen er in het gebieds-proces spelen, en welke maatregelen tot mogelijke veranderingen leiden. De scan bestaat uit een analyse van de voorgenomen maatregelen (1), een factsheet van de brede welvaart in het gebied (2) en een analyse van bredere ontwikkelingen die invloed uitoefenen op het gebied (3).

1 Maatregelenanalyse

Om natuurdoelstellingen binnen bepaalde gebieden te behalen, worden deze in gebiedsplannen uitgewerkt tot specifieke maatregelen³. De samenhang tussen de maatregelen wordt geanalyseerd, en er wordt bepaald tot welke veranderingen deze gaan leiden. Dit is het startpunt voor de gebiedsdialogen over de verwachte impact in het gebied. Ter voorbereiding vindt een analyse plaats van:

- locatie en areaal waarop de maatregelen betrekking hebben;
- betrokkenen waarop de maatregelen effect hebben, zoals bewoners, ondernemers, recreanten en natuurbeheerorganisaties;
- de mate waarin de maatregelen leiden tot veranderingen of beperkingen ten opzichte van het huidige grondgebruik.

Omdat gebiedsplannen vaak te uitgebreid zijn of te veel maatregelen bevatten om in één gesprek te behandelen, worden de maatregelen op basis van de analyse geclusterd tot inhoudelijke vertrekpunten, zoals woonomgeving, landbouw of natuur. Aan de verschillende tafels worden diverse vertrekpunten besproken, waarmee de gebiedsdialog als geheel alle aspecten van het gebiedsplan beslaat.

Een voorbeeld van zo'n maatregelenanalyse is [hier beschikbaar](#).

- ✓ Cluster de maatregelen uit het gebiedsplan in vertrekpunten (zoals landbouw, woonomgeving of natuur) om de gebiedsdialogen te structureren langs verschillende perspectieven.

3 Indien er geen vastgestelde maatregelen beschikbaar zijn is het mogelijk om het gesprek te structureren aan de hand van verschillende perspectieven (economisch, sociaal en ecologisch) of rollen (bewoners, ondernemers, recreanten) in een gebied.

2 Factsheet brede welvaart

De factsheet brede welvaart heeft een tweeledig doel: enerzijds biedt het voeding aan de gebiedsdialogen, anderzijds leent het zich als decor om de beleefde impact tegen te plaatsen. Zo kan de factsheet sturing geven aan de hand van de huidige ontwikkelingen in het gebied. Wanneer een gebied bijvoorbeeld kampt met een mogelijk problematische demografische trend als vergrijzing, is het van belang daar rekening mee te houden in het bespreken van kansen en aandachtspunten. Dat geldt ook voor andere brede welvaartthema's; wanneer langdurige opgaven spelen rondom gezondheid of werkgelegenheid, is het zaak dat voorgenomen plannen niet zorgen voor cumulerende verslechtering op deze thema's. Desalniettemin ligt de nadruk in de gesprekken op het ophalen van beleving, en niet op het blindstaren op de cijfers. De grootste toegevoegde waarde voor de factsheet ligt daarom in de synthese, na de gebiedsdialogen. Zo wordt inzichtelijk welke autonome ontwikkelingen door de opgehaalde impact (mogelijk) versterkt worden.

Een factsheet brede welvaart bevat een kwantitatieve weergave van autonome ontwikkelingen en trends (5 tot 10 jaar) op het niveau van wijken en buurten, gemeentes en provincies. In de factsheet worden daarnaast alle thema's van brede welvaart in beeld gebracht en kan worden ingezoomd op de thema's die in het betreffende gebiedsproces met name relevant zijn. Een voorbeeld is [hier beschikbaar](#).

- ✓ Breng de ontwikkelingen in het gebied in kaart met een Factsheet brede welvaart.

3 Brederere ontwikkelingen

Om tijdens de gebiedsdialogen het juiste gesprek te voeren en de opbrengsten in de relevante context te plaatsen, worden ook bredere ontwikkelingen in het betreffende gebied in kaart gebracht: welke opgaven spelen er naast de maatregelen nog meer in het gebied, zijn er nog andere trajecten aanstaande die impact hebben op het gebied, zoals plannen voor een windpark of een rondweg? Om dit op te halen zijn gesprekken nodig met betrokkenen in het gebied, zoals wijkregisseurs van de gemeente of gebiedsmanagers van de provincie.

- ✓ Houd rekening met bredere ontwikkelingen: welke andere opgaven of trajecten lopen gelijktijdig voor dezelfde inwoners?

Stap 2: Gebiedsdialogen

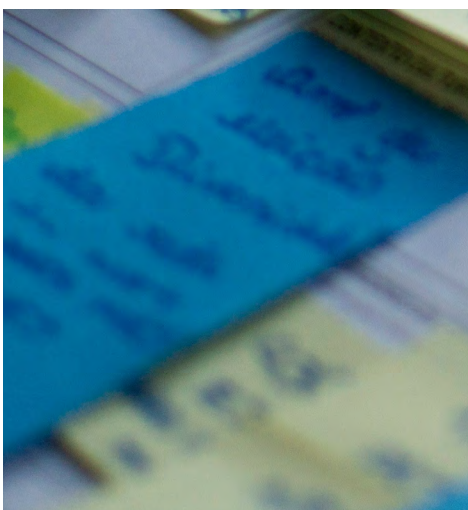
De tweede stap in de SEIA voor gebiedsprocessen is de organisatie van twee gebiedsdialogen met betrokkenen, om op te halen welke impact zij verwachten van de voorgenomen maatregelen. De gebiedsdialogen worden voorbereid en geleid door onafhankelijke gespreksleiders, waarbij op voorhand wordt afgestemd met de inhoudelijk verantwoordelijke actoren van het gebiedsproces.

Deelnemers

De deelnemers aan de bijeenkomsten bestrijken idealiter een zo breed mogelijke reikwijdte aan perspectieven in het gebied, zodat een breed beeld ontstaat van de manier waarop betrokkenen de geplande maatregelen zien en ervaren. Het gaat dan onder meer om het perspectief van bewoners, ondernemers (waaronder agrariërs), natuurbeschermingsorganisaties, terreinbeherende organisaties, recreatiesector, erfgoedinstellingen en betrokken overheidsfunctionarissen. Welke betrokkenen precies aan tafel moeten zitten, is mede afhankelijk van het specifieke gebied en de aard van de voorgenomen maatregelen.

Gesprekstoets

Om de gebiedsdialogen te structureren worden twee gesprekstoets gehanteerd. De gesprekstool voor de eerste gebiedsdialoog faciliteert het gesprek over de effecten die de verschillende betrokkenen verwachten van de voorgenomen maatregelen. Deze tool structureert het gesprek langs acht thema's van brede welvaart en verschillende soorten effecten (positief, negatief, onbekend), kansen en aandachtspunten⁴. De gesprekstool voor de tweede gebiedsdialoog wordt gebaseerd op de eerder geformuleerde aandachtspunten en faciliteert het gesprek over mogelijke oplossingen hiervoor⁵.

- ✓ Organiseer twee gebiedsdialogen: om de verwachte impact op te halen en om oplossingen en kansen te formuleren.
- ✓ Nodig een diverse groep deelnemers uit: bewoners, agrariërs, ondernemers, overheden, organisaties voor erfgoed, natuur, cultuur en terreinbeherende organisaties.
- ✓ Faciliteer de gebiedsdialogen met gesprekstoets om de verwachte impact en oplossingen vanuit een breed perspectief op te halen.

⁵ De gesprekstool 'Brede welvaart in het gebied' is ontwikkeld door de provincie Overijssel. [Link](#).

⁶ De gesprekstool voor de tweede bijeenkomst is ontwikkeld door Het PON & Telos. [Link](#).

Gebiedsdialoog 1: Verwachte impact op brede welvaart

Om een goed gesprek aan tafel mogelijk te maken, is het van belang om aan de deelnemers duidelijk te maken waarom zij zijn uitgenodigd, wat het doel van de bijeenkomst is en hoe het proces na deze bijeenkomst verder verloopt. Deze zaken dienen minimaal aan de orde te komen in een korte presentatie of welkomstwoord bij aanvang van de bijeenkomst.

Voorafgaand aan de bijeenkomst wordt een indeling gemaakt van 5 tot 8 deelnemers per tafel, waarbij de verschillende perspectieven allen aan elke tafel vertegenwoordigd zijn. Elke groep krijgt een vertrekpunt toegewezen (zoals landbouw, woonomgeving of natuur), om in te zoomen op de specifieke impact vanuit die invalshoek. De gesprekstool structureert het gesprek langs acht thema's van brede welvaart, waarbij de deelnemers bij elk thema bespreken welke effecten zij op dit thema verwachten. De opbrengst van hun gesprek wordt genoteerd in de gesprekstool. De deelnemers wijzen zelf iemand aan die de tijd bewaakt tijdens hun gesprek en iemand die de opbrengst van het gesprek noteert: hiermee voeren zij zelf de regie tijdens de sessie. Het aanwijzen van één notulist stimuleert tevens het gesprek: de opbrengst die genoteerd wordt moet volgen uit het gesprek, de deelnemers noteren niet ieder hun eigen, individuele inbreng.

De verwachte effecten worden gecategoriseerd als positief, negatief of onbekend en ook aandachtspunten en kansen worden per thema benoemd. De verschillende perspectieven die aan tafel vertegenwoordigd zijn, maken dat soms lastig: wat vanuit het ene perspectief een kans is, is vanuit een ander perspectief mogelijk een aandachtspunt. Deelnemers krijgen daarom nadrukkelijk de instructie het gesprek te voeren en alle facetten van de opbrengst daarvan te noteren; zij hoeven het immers niet per se met elkaar eens te zijn.

Verwachte impact analyseren

Na de eerste bijeenkomst worden de resultaten verwerkt en geanalyseerd ter voorbereiding op de tweede gebiedsdialoog. In deze analyse worden de negatieve effecten, punten van aandacht en kansen in samenhang bekeken, om hieruit (nieuwe) aandachtspunten te destilleren rondom samenhangende thema's, zoals water, sociale samenhang of lokale economie. Deze aandachtspunten vormen de basis van de gesprekstool voor de tweede gebiedsdialoog.

Gebiedsdialoog 2: Oplossingen en kansen

Tijdens de tweede gebiedsdialoog dragen deelnemers mogelijke oplossingen aan voor de aandachtspunten die in de eerste bijeenkomst zijn genoemd. Achtereenvolgens bespreken de deelnemers twee tot vier aandachtspunten tijdens de bijeenkomst. Ook hier wordt op voorhand een tafelindeling gemaakt van 5 tot 8 deelnemers per tafel, waarbij de verschillende perspectieven aan elke tafel vertegenwoordigd zijn.

De tweede gesprekstool structureert het gesprek langs drie vragen over het aandachtspunt, die uitnodigen tot gezamenlijk nadenken over mogelijke oplossingen en wie of wat daarvoor nodig is. Voorbeelden uit een eerder gebiedsproces zijn ideeën voor agrariërs om landschapsbeheer op zich te nemen, langdurige pachtcontracten mogelijk te maken vanuit de overheid of het versterken van recreatieve mogelijkheden in de natuur. Ook hier geldt dat de verschillende perspectieven die aan tafel vertegenwoordigd zijn, dat soms lastig maken: een oplossing vanuit het ene perspectief is een nieuw probleem vanuit het andere. Ook in deze bijeenkomst wordt aan de deelnemers daarom meegegeven dat zij het niet met elkaar eens hoeven te worden, maar wel de volledige reikwijdte van de inzichten aan tafel moeten noteren. De werkwijze is hetzelfde als in de eerste bijeenkomst: deelnemers wijzen zelf een tijdbewaker en notulist aan per tafel.

- ✓ Maak vooraf een tafelindeling van 5 tot 8 deelnemers waarbij zo veel mogelijk verschillende perspectieven aan één tafel zitten.
- ✓ Start de dialogen met een presentatie of welkomstwoord waarin het doel, het proces en de vervolgstappen worden toegelicht.
- ✓ Deelnemers voeren zelf de regie tijdens het gesprek, de onafhankelijke gespreksleiders ondersteunen en sturen bij waar nodig.
- ✓ Analyseer de opbrengsten van de eerste gebiedsdialoog om tot aandachtspunten te komen rondom specifieke thema's, zoals water, sociale samenhang of lokale economie.

AANDACHTSPUNT: NOABERSCHAP

De veranderingen hebben mogelijk effect op:

- Als jonge boeren het agrarisch bedrijf niet voortzetten vanwege onzekerheid over de toekomst, heeft dat effect op de sociale samenhang en lokale krachten in het gebied
- Als (overgroot)ouders boeren vertrekken, neemt de sociale samenhang af
- Als (overgroot)ouders boeren vertrekken, heeft dat effect op de identiteitscultuurhistorie
- Minder inwoners geeft minder gebruik van voorzieningen

ZIJN ER NOG AANVULLINGEN BIJ DIT AANDACHTSPUNT?

WELKE OPLOSSINGEN ZIEN JULLIET?

Recreatieve mogelijkheden kunnen verbeteren, zoals wandelpaden, fietspaden etc.

Meer doen met de problemen van culturele elementen als de (oud) Buitendijk (monumenten) kan cultureel gebied zijn.

WAT EN WIE IS NODIG VOOR DEZE OPLOSSINGEN?

ipuni tel-ns

Vragen bij aandachtspunten:

- Zijn er nog aanvullingen bij dit aandachtspunt?
- Welke oplossingen zien jullie?
- Wat en wie is nodig voor deze oplossingen?

Verslaglegging en terugkoppeling

De opbrengsten die deelnemers noteren, vormen de basis voor de verslaglegging. Deze blijft hierdoor dicht bij de bewoordingen van de deelnemers zelf, wat een duidelijk en authentiek beeld oplevert van het perspectief van de betrokkenen. Een correcte interpretatie van de opbrengst is echter randvoorwaardelijk voor een goede verslaglegging. Om deze te waarborgen dient de gespreksleiding tijdens de gebiedsdialogen te monitoren wat de verschillende groepen deelnemers bespreken en noteren, zodat waar nodig om verheldering gevraagd kan worden. Een terugkoppeling van de verslaglegging aan de deelnemers, met het verzoek deze te controleren op feitelijke onjuistheden, biedt een extra controle op de interpretatie van de resultaten van de gesprekken. Deze terugkoppeling kan tevens worden benut om de deelnemers te informeren over de vervolgstappen.

- ✓ De gespreksleiders monitoren de gesprekken aan de tafels en vragen waar nodig om verduidelijking, ten behoeve van een correcte verslaglegging.
- ✓ Koppel de resultaten na afronding van de kwalitatieve impactanalyse terug aan de deelnemers met uitleg van de vervolgstappen.

Synthese

Na afronding van de gebiedsscan en gebiedsdialogen is er een beeld ontstaan van de autonome ontwikkelingen en de beleving van de toekomstige ontwikkelingen in het gebied. In de laatste stap worden de opgehaalde inzichten samen geanalyseerd om de impact te bepalen en duiden. De gebiedsdialogen hebben in kaart gebracht welke effecten op de brede welvaartthema's extra aandacht behoeven, zoals de economische verdien capaciteit van ander grondgebruik of de schade aan woningen door wateroverlast. Ook zijn er oplossingen aangedragen, zoals het aantrekken van jongeren met nieuwe bouwvergunningen of het compenseren van agrariërs voor groenblauwe diensten. Door de beleving van de impact te koppelen aan de scan van het gebied, ontstaan er vervolgstappen of aandachtspunten voor de voortzetting van het gebiedsproces. Zo kan het mogelijk zijn om het gesprek met individuele grondeigenaren voort te zetten voor compenserende maatregelen, of juist samenwerking tussen overheden te verstevigen om opgaven binnen hetzelfde gebied te stroomlijnen. Zo biedt deze kwalitatieve SEIA de mogelijkheid om – samen met gebiedspartners – de opgaven in een gebied in samenhang te bekijken en te zien waar belangen schuren en elkaar vinden, en zo tot gedragen kansen en aandachtspunten voor een gebied te komen.

Voorwaarden voor een waardevolle impactmeting

Deelnemers en deelnamebereidheid

Een belangrijk aspect in deze SEIA voor gebiedsprocessen is de vertegenwoordiging van de verschillende perspectieven aan tafel. Een persoonlijke uitnodiging draagt in belangrijke mate bij aan de deelnamebereidheid van betrokkenen. Dat kan in eerste instantie door een relevante functionaris die de deelnemers persoonlijk kent (zoals een omgevingsmanager), in tweede instantie door betrokkenen uit het gebied die hun bekenden mobiliseren om ook deel te nemen. Een duidelijke uitleg van aard en doel van de bijeenkomst is daarbij randvoorwaardelijk.

- ✓ Nodig deelnemers persoonlijk uit via bekende functionarissen of via-via door bekenden in het gebied.

Locatie en opzet bijeenkomst

Een gemoedelijke sfeer tijdens de bijeenkomsten lijkt randvoorwaardelijk voor het juiste gesprek. Als de sfeer onderling goed is, is het gemakkelijker om ook gevoelige onderwerpen met elkaar te bespreken. Een locatie die voor de deelnemers voelt als 'eigen terrein' draagt daaraan bij: liever in een buurthuis waar mensen ook voor andere gelegenheden komen, dan in het Provinciehuis waar veel mensen nooit komen. Ook de opzet van de bijeenkomst kan bijdragen aan de sfeer. Wanneer er ruimte is om ook informeel met elkaar te praten voor aanvang van het programma en tijdens een pauze, bevordert dat het contact tussen de deelnemers. Daarnaast is een passende moderatie van de bijeenkomst randvoorwaardelijk voor waardevolle gesprekken. Een persoonlijke ontvangst door een functionaris die de deelnemers kennen, gecombineerd met een onafhankelijke gespreksleider voor de inhoudelijke gesprekken, draagt bij aan de mate waarin mensen zich vrij voelen om te vertellen vanuit hun perspectief.

- ✓ Organiseer de gebiedsdialogen op een vertrouwde plek in het gebied, zoals een buurthuis of café.
- ✓ Creëer ruimte voor informele ontmoeting voor de deelnemers, die elkaar veelal kennen.
- ✓ Faciliteer een persoonlijke ontvangst met een bekende ambtenaar of omgevingsmanager, in combinatie met een onafhankelijke gespreksleider.

Onafhankelijke gespreksleiding

Onafhankelijke gespreksleiding is van belang om te zorgen dat alle perspectieven voldoende aan bod komen. Bepaalde perspectieven worden soms overheersend, bijvoorbeeld doordat betrokkenen persoonlijk geraakt worden door de plannen, de dominante persoonlijkheid van een deelnemer of doordat er (te) veel gelijkgestemden aan tafel zitten. Een betrokkene vanuit een natuurorganisatie wordt op een andere manier geraakt door gebiedsplannen dan een ondernemer waarbij dit (grote) veranderingen betekent voor zijn bedrijf. Begrip voor dit verschil in beleving en sturing vanuit een onafhankelijke gespreksleider zorgen voor ruimte voor alle perspectieven aan tafel.

- ✓ Zet een onafhankelijk gespreksleider in om ervoor te zorgen dat alle perspectieven ruimte krijgen aan tafel.

Timing en opvolging gebiedsdialog

Wanneer betrokkenen worden gevraagd om input te leveren, moet op voorhand duidelijk zijn wat er met die inbreng wordt gedaan. Als betrokkenen vanuit hun perspectief reageren op gebiedsplannen, moet er ook ruimte zijn om dit op te pakken of hier (in ieder geval deels) naar te handelen. Wanneer het gebiedsproces al zo ver is dat dit niet mogelijk is, dan is waardevolle participatie daarmee ook niet meer haalbaar. Een terugkoppeling naar deelnemers over de vervolgstappen en de rol van hun input, draagt bij aan het gevoel gehoord te zijn en kan positieve invloed hebben op de deelnamebereidheid aan toekomstige participatieprocessen.

- ✓ Zet een kwalitatieve impactanalyse op het juiste moment in: alleen als er ruimte is om de inbreng van betrokkenen nog mee te nemen in planvorming of uitvoering.

Historie en toekomst

Het land waarover wordt gesproken in gebiedsplannen is land waarop is geleefd en gewerkt. Er heerst een collectieve herinnering en gebiedsidentiteit, die mede bepalen hoe betrokkenen kijken naar kansen en aandachtspunten. Oog voor dit perspectief tijdens gebiedsdialogen maakt kijken naar de toekomst gemakkelijker. Wanneer bij deelnemers het gevoel bestaat dat er over hun leefomgeving wordt besloten, zonder begrip van de (sociaal-culturele) waarde van die omgeving, staat dat een gesprek over oplossingen en kansen in de weg.

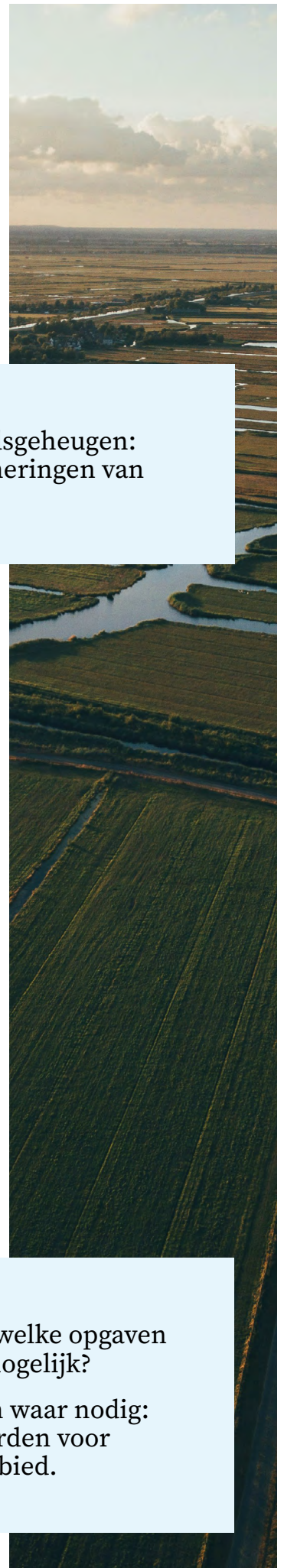
- ✓ Houd rekening met het collectieve gebiedsgeheugen: bied ruimte voor de ervaringen en herinneringen van betrokkenen.

Integrale blik

Naast de gebiedsplannen zijn er mogelijk nog andere ontwikkelingen gaande of op komst. Dat zijn soms autonome ontwikkelingen, zoals vergrijzing of gebrek aan arbeidskracht, maar ook externe ontwikkelingen, zoals de plaatsing van windmolens of logistieke centra in het gebied. Planmatig staan die ontwikkelingen (soms) los van elkaar, maar voor betrokkenen in het gebied is die scheiding kunstmatig. Deze ontwikkelingen nemen deelnemers dus mee het gesprek in en dit kleurt de verwachte impact. Hoewel het doel van de gebiedsdialogen is om de verwachte impact van de gebiedsplannen in kaart te brengen, bieden de externe ontwikkelingen ook mogelijkheden. Door integraal te kijken naar de opgaven ontstaan mogelijk ook synergiën, oplossingen en vernieuwende perspectieven.

Een integrale blik is ook van belang bij de afbakening van het gebied voor de gebiedsdialogen. Wanneer een gemeente bijvoorbeeld meerdere natuurgebieden binnen haar grenzen heeft, liggen daar verschillende plannen voor. Niet ieder gebied hoeft dan per se een 'eigen' kwalitatieve impactanalyse te doorlopen, vaak kunnen verschillende plannen in dezelfde gebiedsdialoog worden behandeld.

- ✓ Bekijk het gebied met een integrale blik: welke opgaven spelen er nog meer en waar is synergie mogelijk?
- ✓ Combineer verschillende gebiedsplannen waar nodig: voorkom dat betrokkenen overvraagd worden voor verschillende plannen in het hetzelfde gebied.

Wegwijzer Kwalitatieve SEIA

Doel van SEIA Gebiedsproces

- Met een SEIA voor gebiedsprocessen wordt de verwachte impact van gebiedsplannen op de brede welvaart opgehaald bij betrokkenen in het gebied.
- Deze methodiek biedt de mogelijkheid voor betrokkenen om hun visie, aandachtspunten en oplossingen voor het gebied te delen.
- Brede welvaart biedt kaders waardoor het perspectief van het individu verschuift naar een collectieve blik op het gebied.
- De brede blik en opzet van de methodiek is ook inzetbaar voor kleinere groepen of individuele gesprekken, of rondom andere thema's zoals het opzetten van een dorpshuis of plaatsing van een zonnepark.

STAP 1 Gebiedsscan

Analyseer de beoogde veranderingen in een gebied en breng de ontwikkelingen van de afgelopen en komende jaren in beeld.

MAATREGELENANALYSE

- ✓ Cluster de maatregelen uit het gebiedsplan in vertrekpunten om de gebiedsdialogen te structureren langs verschillende perspectieven

Voorbeeld analyse

FACTSHEET BREDE WELVAART

- ✓ Breng de ontwikkelingen in het gebied in kaart met een Factsheet brede welvaart.

Voorbeeld factsheet

BREDERE ONTWIKKELINGEN

- ✓ Houd rekening met bredere ontwikkelingen: welke andere opgaven of trajecten lopen gelijktijdig voor dezelfde inwoners?

STAP 2 Gebiedsdialogen

Organiseer twee gebiedsdialogen voor het ophalen van de verwachte impact op brede welvaart (1) en voor kansen en oplossingen (2).

VOORBEREIDING

- ✓ Stel vooraf het doel van de dialogen vast, schets een duidelijk proces en bepaal wat er met de inbreng van deelnemers wordt gedaan.
- ✓ Nodig een diverse groep deelnemers uit: bewoners, agrariërs, ondernemers, overheid, erfgoed-, natuur-, cultuur- en terreinbeherende organisaties.
- ✓ Faciliteer de gebiedsdialogen met gesprekstools om de impact in kaart te brengen en oplossingen op te halen.
- ✓ Maak vooraf een tafelindeling van 5 tot 8 deelnemers waarbij verschillende perspectieven aan één tafel zitten.

GEBIEDSDIALOGEN

- ✓ Start de dialogen met een presentatie waarin het doel, het proces en de vervolgstappen worden toegelicht.
- ✓ Deelnemers voeren zelf de regie tijdens het gesprek, de onafhankelijke gespreksleiders ondersteunen en sturen bij waar nodig.
- ✓ Analyseer de opbrengsten van de eerste gebiedsdialogoog om tot aandachtspunten te komen rondom specifieke thema's, zoals water, sociale samenhang of lokale economie.
- ✓ De gespreksleiders monitoren de gesprekken aan de verschillende tafels en vragen waar nodig om verduidelijking, ten behoeve van een correcte verslaglegging.
- ✓ Koppel de resultaten na afronding van de kwalitatieve impactanalyse terug aan de deelnemers met uitleg van de vervolgstappen.

Gesprekstool eerste dialoog

Gesprekstool tweede dialoog

Voorwaarden voor een waardevolle gebiedsdialogoog

DEELNEMERS EN DEELNAMEBEREIDHEID

- ✓ Nodig deelnemers persoonlijk uit via bekende functionarissen of via-via door bekenden in het gebied.

LOCATIE EN OPZET BIJEENKOMST

- ✓ Organiseer de gebiedsdialogen op een vertrouwde plek in het gebied, zoals een buurthuis of café.
- ✓ Creëer ruimte voor informele ontmoeting voor de deelnemers, die elkaar veelal kennen. Faciliteer een persoonlijke ontvangst met een bekende ambtenaar of omgevingsmanager in combinatie met een onafhankelijke gespreksleider.

ONAFHANKELIJKE GESPREKSLEIDING

- ✓ Zet een onafhankelijke gespreksleider in om ervoor te zorgen dat alle perspectieven ruimte krijgen aan tafel.

TIMING EN OPVOLGING GEBIEDSDIALOGOOG

- ✓ Zet een kwalitatieve impactanalyse op het juiste moment in: alleen als er ruimte is om de inbreng van betrokkenen nog mee te nemen in planvorming of uitvoering.

HISTORIE EN TOEKOMST

- ✓ Houd rekening met het collectieve gebiedsgeheugen: bied ruimte voor de ervaringen en herinneringen van betrokkenen.

INTEGRALE BLIK

- ✓ Bekijk het gebied met een integrale blik: welke opgaven spelen er nog meer en waar is synergie mogelijk?
- ✓ Combineer verschillende gebiedsplannen waar nodig: voorkom dat betrokkenen overvraagd worden voor verschillende plannen in hetzelfde gebied.

Auteurs

Katja Nagelkerke MSc, dr. Imke Smulders & dr. Inge van Roover

Opmaak

Mark Dierick

Foto's door

Jaimy Leemburg, Sem S, Ries Bosch, Kira Laktionov, Felipe Furtado, Alexei Maridashvili, Ashim D. Silva, Headway en Ben den Engelsen, allen via Unsplash

In samenwerking met en in opdracht van**© 2025 Het PON & Telos**

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.